

**Foredrag i Oslo Militære Samfund
4. oktober 2004**

Ved

Utenriksminister Jan Petersen

Foto: Ole Berthelsen/TV 2 Nettavisen

”Norsk sikkerhetspolitikk etter utvidelsen av EU og NATO”

Ærede forsamling,
Mine damer og herrer,

Det er hyggelig igjen å kunne stå her på denne viktige talerstolen. Oslo Militære Samfund er en tradisjonsrik institusjon. Dette årlige foredraget gir en fin anledning til både å drøfte noen av de viktigste sikkerhets- og utenrikspolitiske spørsmål, og samtidig foreta noen ganske få avstikkere inn i den løpende politiske debatten i Norge.

Dagens sikkerhetspolitiske virkelighet har mange fasetter. Den er uoversiktlig og endres raskt. Truslene vi står overfor er mangesidige. Utfordringene er nye.

Ja, selve sikkerhetsbegrepet rommer nye dimensjoner – og det rommer tragiske dimensjoner.

Trusler mot mennesker – ja, mot stater – tar i dag form av pendlertog som fører folk i døden i Madrid; barn og lærere som drepes første skoledag i Beslan; forretningsmenn og kvinner som stuper i døden i New York.

Vi har disse TV-bildene på vår egen netthinne. Det er skapt en ny form for usikkerhet og utrygghet. Hittil er ingen nordmenn blitt rammet av denne blinde – men ikke tilfeldige volden som terrorisme representerer. Nordmenn reiser mye. Heldigvis var ingen nordmenn i World Trade Center, på teateret i Moskva eller da bomben smalt på Bali. Men vi berøres. Vi berøres også ved at Norge igjen er kommet i søkelyset og har blitt nevnt i Al-Qaidas uttalelser. Internasjonal terrorisme angår også Norge.

Ingen demokratiske nasjoner kan vike unna ansvaret for å bidra til terrorbekjempelse. Og ett krystallklart budskap må være felles: Intet formål kan forsvare bruk av terror. Ingen sak kan forsvare at uskyldige mennesker må miste livet. Terror må aldri føre frem.

Det finnes imidlertid ikke en enkelt oppskrift for bekjempelse av terror. Terrorisme er en global trussel. Bare ved en besluttsom og felles, koordinert internasjonal innsats kan kampen mot disse nye alvorlige sikkerhetsutfordringene lykkes. Og vi må ta i bruk et bredt sett av virkemidler. Både humanitær, diplomatisk, politisk og militær innsats er nødvendig.

Terrorisme må bekjempes innenfor rammen av folkeretten. Det la jeg vekt på i mitt hovedinnlegg til FNs generalforsamling for 10 dager siden.

Kampen mot internasjonal terrorisme må ha høyeste prioritet for FN, for NATO og for det europeiske sikkerhetspolitiske samarbeid. Vi må ha klart for oss de utfordringer vi står overfor.

Den direkte og umiddelbare trussel mot vårt territorium – som ganske mange av oss er vokst opp med – er ikke lenger aktuell i dag. Vi må allikevel alltid minne oss selv på at forsvar, sikkerhetspolitikk og allianser skal kunne gjøre oss rustet for det ukjente og uventede. Vi kan godt si at vi er privilegerte. Vi befinner oss i Europas fredelige hjørne. Vi er geografisk sett langt fra konfliktområder som Midtøsten, Afghanistan og Kaukasus.

Dette er selvfølgelig et ubetinget gode. Samtidig innebærer det at vi lett kan bli oversett.

Men selv om vårt territorium ikke er truet i tradisjonell geografisk forstand, så vil likevel manglende stabilitet og sikkerhet andre steder påvirke oss, ja endog true oss. Et eksempel er at så og si all heroin som omsettes i Norge har sin opprinnelse i Afghanistan. Heroinproblemet forsterkes av at sentralregjeringen i Kabul er for svak til å kontrollere opiumsproduksjonen. Et annet eksempel er at atomavfall fra Russland kan – hvis det kommer i gale hender - brukes til å lage såkalte "skitne bomber". Et tredje eksempel er menneskesmugling og organisert kriminalitet som utvikles i enkelte svake europeiske stater.

Derfor trygger vi vår sikkerhet best ved å være en konstruktiv og engasjert medspiller på den internasjonale arena. Noen eksempler:

Vi bør gjøre det

- Ved aktivt å støtte FN, politisk så vel som økonomisk.
- Ved å tilrettelegge og støtte freds- og forsoningsprosesser. I Sri Lanka, i Sudan og andre konfliktområder.
- Ved å fremme økonomisk og sosial utvikling gjennom et utstrakt utviklingssamarbeid.
- Ved å støtte Europarådets og OSSEs arbeid med å fremme sikkerhet, stabilitet og menneskerettigheter i Europa.
- Og ikke minst: Ved aktiv innsats i NATO og støtte til EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Jeg har ment - og mener fortsatt - at Europas sikkerhet best ivaretas gjennom et tett og nært samarbeid med USA. Derfor skal jeg først si noe om de transatlantiske forbindelsene, som er en grunnplanke i norsk utenrikspolitikk. Spørsmålet er om dette forholdet er like solid som tidligere. Forhold må, som vi vet, alltid vedlikeholdes.

Det er nå mindre enn en måned til det amerikanske presidentvalget. Det grunnleggende verdifelleskapet og brede samarbeidet vi har hatt med USA i hele etterkrigsperioden, er fundamentet for det gode transatlantiske forholdet. Det vil vi bygge videre på uansett hvilken administrasjon som blir valgt.

Vi må samtidig gjøre vårt for å bidra til så gode og nære forbindelser mellom Europa og Nord-Amerika som mulig. De historisk sterke båndene mellom Europa og USA har sikret vår egen og Europas trygghet og frihet gjennom det meste av det tyvende århundre. De vil også i fremtiden være avgjørende for vår felles sikkerhet.

Sikkerhetsarkitekturen er i endring. Organisasjonene blir større. Utvidelsene av NATO og EU har ført til at de fleste europeiske land i dag er medlem av minst én av de to organisasjonene. En rekke av de land som står utenfor, har ambisjoner om å bli medlemmer. Det kan skje i løpet av få år.

Utvidelsene er fra et norsk synspunkt gledelige. Det gjør at Europa nå står enda sterkere i forsvaret av våre felles verdier og felles interesser. Flere av de nye medlemmene, flere av dem som har medlemskapsambisjoner, legger stor vekt på det transatlantiske samarbeid. Det er positivt.

En felles europeisk utenriks- og sikkerhetspolitikk er under utforming. EUs nye konstitusjonelle traktat viser at EU har stadig større ambisjoner for et tett og nært samarbeid på dette området. Jeg mener det er grunnleggende positivt at EU ønsker å ta et større ansvar for Europas sikkerhet. Vi må ikke skape unødvendig motsetningsforhold til NATO på dette punkt. Jeg mener det er rom for både et sterkt NATO og et mer aktivt europeisk samarbeid om utenriks- og sikkerhetspolitikken.

Men som utenforland er det helt sentralt for Norge å slå fast følgende; NATO må forbli den primære organisasjon for sikkerhetspolitisk samarbeid mellom USA og Europa. Så langt det er mulig må det unngås at det bygges opp parallelle strukturer og militær evne. Det må også være full åpenhet og dialog om de prosessene som er i gang i EU. Det må aldri oppstå et konkurranseforhold mellom EU og NATO. Det har vært en bred forståelse over Atlanteren om behovet for - og betydningen av - et nært samarbeid mellom NATO og EU. Dette har ført til etablering av samarbeidsstrukturer både på sivil og militær side. Vi har imidlertid erfart manglende politisk vilje til å benytte disse strukturene. Dette er blitt ekstra vanskelig etter utvidelsen av EU, og det er noe jeg ikke vil legge skjul på.

Det er i Norges klare interesse at NATO forblir relevant og det sentrale forum for transatlantisk sikkerhet, samarbeid og dialog. Vi må være på vakt mot "utvanning" av NATOs rolle. Alternativet til NATO vil ikke være EU, FN eller andre multilaterale organisasjoner, men en bilateralisering av sikkerhetspolitikken.

Vi vil derimot kunne oppleve utfordringer ved ad hoc – koalisjoner knyttet til spesielle, aktuelle situasjoner, under ledelse av ett eller flere dominerende land. Vi må alle bidra til å unngå at 'koalisjoner av villige' fremstår som det mest attraktive alternativet, ikke minst sett fra Washington. Det vil kreve fortsatt klar vilje og evne på europeisk side til å stille opp med betydningsfulle bidrag til NATO.

Tette og nære transatlantiske forbindelser er helt avgjørende for å kunne møte de sikkerhetspolitiske utfordringer vi står overfor, på en effektiv måte. Ikke minst gjelder det truslene fra internasjonal terrorisme og fra spredning av masseødeleggelsesvåpen.

Det er behov for en løpende og aktiv debatt om hvordan det egentlig "står til" med det transatlantiske samarbeidet. Vi må ikke komme i en situasjon hvor vi tar det for gitt.

Vi skal spørre oss selv hva vi – fra hver vår kant – kan gjøre for å styrke og utvikle samarbeidet.

Kjære forsamling,

Et foredrag som dette er også godt egnet til å gi et bilde av de transatlantiske utfordringene. For jeg vil ikke legge skjul på at jeg ser med bekymring på noen utviklingstrekk som de seneste år helt klart har bidratt til å skape friksjoner over Atlanterhavet. Innenfor flere saksfelt er det substansiell uenighet mellom norsk og amerikansk politikk.

Dette gjelder blant annet tydelige tegn til amerikansk unilateralisme i holdninger til spørsmål som

- Kyoto-avtalen
- den internasjonale strafferettsdomstolen
- i forhold til konflikten mellom israelere og palestinere
- og i en rekke handelsspørsmål.

Den tydeligste uenigheten så vi over spørsmålet om å gå til krig mot Saddam Husseins regime. Her ble det tatt helt ulike strategiske veivalg i FNs Sikkerhetsråd. Et stort flertall av medlemslandene ønsket en videreføring av våpeninspektørenes arbeid. Norge støttet denne holdningen, som dere husker. USA og Storbritannia anså dette ikke som nødvendig eller ønskelig, og de gikk til en militær aksjon.

Det er for enkelt å hevde, som mange gjør, at det dreide seg om en splittelse mellom Europa og USA. Motsetningene gikk innad og mellom europeiske land, hvor Storbritannia, Polen, Spania og Danmark var de viktigste støttespillerne for USAs syn.

I ettertid ser vi klart at den militære aksjonen var basert på et helt utilstrekkelig etterretningsmateriale.

I utøvelse av utenrikspolitikken er det viktig å forstå hverandre rett. Dette er særlig viktig når meningsmålingene forteller oss om tillitssvikt over Atlanteren. Også vi her hjemme kunne stå oss på å lytte bedre – som andre hører vi gjerne det vi vil høre.

Jeg har lyst til å gi et eksempel: Tirsdag for to uker siden satt jeg i FNs generalforsamling og hørte innleggene til generalsekretær Kofi Annan og president George W. Bush. Annan holdt et sterkt, betimelig og tenksomt innlegg. Hans hovedbudskap var "rettssamfunnet" – behovet for å overholde folkerett, menneskerettigheter, humanitærrett og nasjonal rett. Generalsekretæren kritiserte fangebehandlingen i Abu Ghraib. Men han kritiserte også – og ga god plass til - terrorismen mot sivilbefolkningen i Irak, og situasjonen i Darfur, Uganda, Beslan, Israel og Det palestinske området. President Bush snakket om Irak – men holdt i hovedsak en generell, verdibasert tale hvor han forsvarte USAs kamp mot internasjonal terrorisme.

I Norge hørte vi det vi ville høre. Overskriftene var som: "Bush og Annan i ordkrig over Irak" eller i et annet eksempel: "Bush slo tilbake mot Annans Irak-kritikk". Hele perspektivet i begge talene forsvant.

Spørsmålene jeg fikk fulgte opp i samme stil: "Hvordan ser du på Annans refsing av George W. Bush?". Så sterkt, så inderlig, var ønsket om at Annan skulle ta et oppgjør med Bush at Nettavisen til og med laget sitt eget sitat; de skrev at "President George W. Bush og hans regjering viser manglende respekt for lov og rett, sa Annan".

Kofi Annan sa ikke det.

Jeg svarte norsk presse at; 'Ja, Annans innlegg inneholdt angrep på USA, men jeg oppfattet først og fremst hans tale som en tydelig kritikk av alle de stater som ikke opptrer i samsvar med internasjonale kjøreregler'.

Dermed var Aftenposten i angrepshumør: Jeg var "svak", sto det, i min støtte til Kofi Annan. Men jeg var der, i FNs hovedforsamling – og det var ikke Aftenpostens refsende lederskribent.

Kanskje burde man prøve å frigjøre seg litt fra å sette alt inn i en "for-og-mot-Bush"-ramme. Både Annans og Bush' taler hadde mange og andre perspektiver det kunne være nyttig å tenke over.

Etter Irak-krisen har det heldigvis vært et ønske på begge sider av Atlanteren og internt i Europa om å legge de umiddelbare motsetningene om Irak-krisen bak oss. Både USA og Europa ønsker å finne fram til en felles politisk forståelse med hensyn til de utfordringer vi alle nå står fremfor.

En slik felles politisk markering var vi vitne til under NATO-toppmøtet i Istanbul, EU-USA toppmøtet i Irland og 60-års markeringen for invasjonen i Normandie i juni. Men Irak-krigen har skapt noen sår som ennå ikke er helt leget.

USA er verdens eneste supermakt. Washingtons syn på FNs Sikkerhetsråd og legitim bruk av militær makt, har derfor stor betydning for utviklingen av internasjonal politikk.

En rekke europeiske land – også Norge – hadde nok så avgjort sett at USA hadde lyttet mer til andre – ikke minst til verdenssamfunnets syn slik det kommer til uttrykk i FN. Det ville etter min vurdering støttet både USAs egen sak og vår felles evne til å møte problemer sammen.

Den transatlantiske dialogen må være reell. Det må være vilje fra begge sider til å lytte til hverandres synspunkter og ta hensyn til disse, innen beslutninger fattes. Konsultasjoner som gjennomføres uten reelt innhold har liten verdi.

Her har USA og Europa et felles ansvar. Vi må lytte til hverandre og finne felles løsninger basert på genuin enighet. Bare gjennom løsninger som er demokratisk forankret på begge sider vil vi kunne møte de felles trusler vi står overfor. Det er nettopp dette som har kjennetegnet det nære transatlantiske samarbeidet. Det har gjort denne alliansen så sterk, og så effektiv, gjennom mange år.

En solid transatlantisk dialog er med andre ord en grunnlagsinvestering vi alle tjener på å vedlikeholde. Det er for sent å insistere på dialog i kritiske situasjoner. Det er i konflikter og krisesituasjoner at grunnleggende samarbeid gir avkastning. Avkastning blant annet i form av sikkerhet.

Jeg hadde ønsket at USA og andre nærstående allierte så seg tjent med å bringe flere spørsmål inn i NATO. Når dette ikke skjer, kan det skyldes flere forhold.

- For det første har de sentrale landene betydelige bilaterale kontakter. En rekke drøftinger finner nok sted i engere fora.
- For det andre er EU i ferd med å styrke sitt utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid.

- For det tredje er det liten politisk vilje til å bruke de samarbeidsordningene som er etablert mellom NATO og EU.
- For det fjerde drøfter EU og USA regelmessig sikkerhets- og utenrikspolitiske spørsmål seg i mellom.

Denne utviklingen er noe vi må forholde oss aktive til. Det må vi gjøre både innad i Alliansen og direkte overfor USA og EU.

Erfaring viser at vi kan maksimere vår innflytelse ved å bidra med sivile og militære ressurser som er etterspurte og hvor vi har spesiell kompetanse.

Dette gjelder ikke minst i NATO, der vi har lang tradisjon med å bidra med høyt kvalifisert personell, støttet av moderne og effektivt materiell. I denne salen er det bred erfaring og stor kompetanse akkurat på dette.

Etter mitt syn bør vi både på europeisk og amerikansk side vokte oss vel for stereotype oppfatninger av hverandre.

Det er, for eksempel, en utbredt misforståelse i norsk politikk – jeg møtte det eksempelvis i en nylig "Holmgangdebatt" om terrorisme - at USA kun benytter militære midler i kampen mot terrorisme, mens Europa alene spiller på et bredt sett av virkemidler.

Slik er det ikke. USA er den fremste pådriver for å stanse pengestrømmene til internasjonal terrorisme. Dette gjøres ved en aktiv oppfølging av FNs konvensjoner på dette området. USA yter også betydelige midler til fattigdomsbekjempelse og til gjenoppbygging i Afghanistan og Irak. Langt mer enn europeiske land.

USA innser også at det av og til kan være formålstjenlig å støtte andre lands initiativer i stedet for å ta en aktiv lederrolle selv. Slik har vi deres støtte i vårt meglararbeid i Sri Lanka.

Synet på hva som er legitim bruk av militærmakt regnes som den klareste skillelinje mellom Europa og USA i dag. De fleste europeiske land, inklusive Norge, legger avgjørende vekt på et mandat fra FNs Sikkerhetsråd for å iverksette internasjonale tiltak. USA har både sagt og vist at dette ikke er avgjørende for dem.

På dette punkt er jeg som nevnt klart uenig med rådende amerikanske holdninger. Med mindre det dreier seg om retten til selvforsvar, må militære aksjoner forankres i FNs Sikkerhetsråd. La meg understreke dette poenget. Militære aksjoner må forankres i Sikkerhetsrådet.

I likhet med mange andre europeiske land mente Norge at det ikke forelå et tilstrekkelig folkerettslig grunnlag for en militær aksjon mot Irak. USA valgte å se bort fra FN og iverksette en militær aksjon uten en klar autorisasjon fra Sikkerhetsrådet.

For at Sikkerhetsrådet skal spille en rolle, må det stilles krav til samhandlingen i rådet. Faktum er at Sikkerhetsrådet har vært handlingslammet i kritiske situasjoner.

Håndteringen av urolighetene på Balkan på 1990-tallet er et eksempel. Massakren i Srebrenica i 1995, hvor over 7.000 mennesker omkom i det som skulle være en FN-sikret sone, er en skam. Sikkerhetsrådets mandat for aksjonen i forbindelse med Kosovo var ikke så klart som man kunne ønske. Men det er få i dag som beklager USAs handlingsvilje på Balkan.

FN blir aldri mer effektivt enn medlemslandene selv gjør det til. Kofi Annan tok i fjor et viktig initiativ da han satte ned et ekspertpanel med oppdrag å komme med anbefalinger til hvordan FN bedre kan møte nye og eksisterende trusler mot fred og sikkerhet. Norge har hele tiden vært klar i vår støtte til dette initiativet.

Det er helt avgjørende at ekspertpanelet kommer opp med forslag om konfliktforebygging som blir studert og fulgt opp. FN må bli satt mer effektivt i stand til å møte konflikter tidlig. Denne dagsordenen er svært sentral for Norges del.

Jeg er imidlertid redd at mange land i forkant av presentasjonen av panelets anbefalinger i altfor stor grad skaper forventninger om en storstilet reform av Sikkerhetsrådet. Misforstå meg ikke; reform av Sikkerhetsrådet er nødvendig og viktig. Men dette spørsmålet vil fort kunne bli altoppslukende, og det vil kunne skje til foretrengsel for andre viktige spørsmål: – slik som spørsmålet om FNs mulighet til tidlig inngrep i konflikter. Her ligger noe av kjernepunktet i vår evne til kollektivt å møte nye sikkerhetstrusler.

Jeg vil gjerne knytte noen flere kommentarer til situasjonen i Irak. For å minne om et par ting: Norge støttet ikke den militære operasjonen mot Irak. Etter vår mening hadde den ikke et tilstrekkelig mandat fra FNs Sikkerhetsråd. Norge deltok da heller ikke i denne fasen.

En rekke feil er blitt begått. Særlig var fangebehandlingen i Abu Ghraib opprørende og ødeleggende. Altfor mange tidligere medlemmer av Bath-partiet ble utelukket fra samfunnslivet. Det var neppe riktig å oppløse den irakiske hæren og det irakiske politiet.

De overgrep som er begått – og de feilvurderinger som er gjort – har bidratt til å gjøre gjenoppbyggingen enda vanskeligere.

Situasjonen i Irak er langt fra lys.

Sikkerhetssituasjonen er svært vanskelig, med økende opprør særlig i det såkalte sunni-triangelet rundt Bagdad. Flere land oppfordrer nå sine landsmenn til å forlate Irak på grunn av faren for kidnappinger. TV-bildene vi alle ser av gisler, nærmest i bur, er forferdelige.

Et annet problem er knyttet til den politiske prosessen – som er svært skjør. Opprørernes mål er tydeligvis at de planlagte valgene i januar utsettes. Her er vi ved et kjernepunkt. Det som er mulig må gjøres for å avholde valgene i tide. FN må gis anledning til å tilrettelegge for valgene, slik at den demokratiske politiske prosessen beveger seg fremover – i riktig retning.

Det er avgjørende at prosessen frem mot valgene i januar blir vellykket. Blant de mange samtaler under FNs generalforsamling i New York nylig, møtte jeg også Iraks utenriksminister Zebari. Han vektla sterkt behovet for å gjennomføre valg for å skape økt legitimitet til et fremtidig irakisk lederskap – og det er bare slik Irak kan bringes fremover.

Verdenssamfunnet står i dagens vanskelige situasjon overfor følgende veivalg: Skal vi bidra til at statsminister Allawis regjering lykkes, eller skal vi begrave oss i dommedagsprofetier og opptre som ekspertkommentatorer trygt plassert på sidelinjen?

Jeg mener vi må våge å stille spørsmålet så klart og tydelig; er vi tjent med - eller ikke tjent med - at statsminister Allawi lykkes og den irakiske regjeringen lykkes?

Her er det mange uklare og vage holdninger også i norsk politikk. Igjen forneker norsk presse seg ikke. En av våre ellers aller beste kommentatorer oppfatter i Dagbladet 28. september mitt ønske om fokus på hva vi nå skal gjøre som et ønske om at vi ikke skal ha mer debatt om krigens årsak og utvikling. Det har jeg ingen ting i mot – men jeg har mye i mot at det skal gi en anledning til unnvike spørsmålet om hva vi nå må gjøre. Her har regjeringen vært klar, og det er i tråd med at FN tydelig har sagt i Sikkerhetsrådsresolusjon 1546 at overgangsregjeringen må få internasjonal støtte. Og vi har med våre bidrag til Irak signalisert det samme.

Vi må gå videre og ta fatt på de hovedutfordringer den irakiske befolkning og det internasjonale samfunn står overfor i dag. De er store. Men i en vanskelig situasjon er det også muligheter. Irak kan bli demokratisk. Derfor må vi gjøre mer enn å kommentere.

Norge bidrar humanitært og militært i Irak. Norges militære bidrag til den internasjonale stabiliseringsstyrken har vært det mest omstridte utenrikspolitiske spørsmålet det siste året.

Jeg vil slå fast at vi var – og er – i Irak, fordi vi ønsker å bidra aktivt til utviklingen av et demokratisk og fredelig Irak. Det er grunnlaget for vår Irak-politikk.

Med FNs Sikkerhetsrådsresolusjon 1483 ble medlemslandene anmodet om å bidra til stabilisering av landet. Det var bakgrunnen for at det norske ingeniørkompaniet ble utplassert sommeren 2003. Ingeniørkompaniet kom tilbake til Norge i juli i år. Nå bidrar vi med et mindre antall stabsoffiserer. Vi har også besluttet å bidra til trening og opplæring av irakiske sikkerhets- og politistyrker.

Ingeniørkompaniet gjorde en svært god jobb i Irak. Det er sikkert en del her i salen som har vært involvert i disse oppgavene, direkte eller indirekte. Litt ekstra ros er derfor på sin plass!

Ingeniørkompaniet ble sendt til landet for å utføre humanitære oppgaver. Dette mandatet ble oppfylt på en utmerket måte. De fortjener vår fulle anerkjennelse, uavhengig av hva man måtte mene om det legale grunnlaget for krigen i Irak. Vi har sett en form for mistenkeliggjøring i norsk debatt av disse offiserenes og soldatenes innsats. Dette tar jeg klart avstand fra.

Det gjaldt særlig debatten om hvorvidt de utførte humanitære oppgaver eller ikke. Jeg besøkte disse norske soldatene. Mens denne debatten raste for fullt her hjemme, hadde de blant annet bygget broer, ryddet eksplosiver og utbedret vannsystemer. Jeg tror ikke de selv var i tvil om at dette var humanitært arbeid.

Grunnen til at det var en militær styrke som ble satt til å gjøre slike oppdrag, var at de hadde evnen til selvbeskyttelse.

Utfordringene i dagens Irak krever en samlet internasjonal innsats. Bare på den måten kan vi legge grunnlaget for en god politisk og økonomisk samfunnsutvikling, basert på menneskeverdet.

I den forbindelse er bedret sikkerhet avgjørende. Vi støtter derfor NATOs beslutning om å bistå den irakiske interimregjeringen med trening og opplæring av irakiske sikkerhetsstyrker. NATOs vedtak er basert på Sikkerhetsrådsresolusjon 1546, som uttrykkelig ber om slik støtte, i tillegg til en direkte anmodning fra interimregjeringen i Irak.

– Hvorfor er dette så viktig? Jo, fordi det er avgjørende for den videre utviklingen i landet at irakerne selv blir satt i stand til å ivareta egen sikkerhet. NATO legger nå opp til å opprette et treningssenter i Irak. Enkelte av NATOs treningsfasiliteter utenfor Irak vil også tas i bruk. Her vil NATOs hovedkvarter på Jåttå komme til å spille en rolle.

De første NATO-styrkene vil kunne være på plass i Irak allerede i løpet av denne måneden. Disse styrkene må gis den beskyttelse som er nødvendig for at de skal kunne utføre sitt oppdrag. Dette arbeider Alliansen med nå.

Kjære forsamling,

La meg også knytte noen kommentarer til andre sikkerhets- og utenrikspolitiske spørsmål – og spesielt til konflikten mellom Israel og palestinerne. Konflikten er brennbar, den er ødeleggende. Dette er ikke bare en konflikt med store lidelser for israelere og palestinere. Den er – og blir – en alvorlig trussel mot fred, stabilitet og sikkerhet, ikke bare i Midtøsten, men også globalt sett.

De siste dagene har vi vært vitne til en alvorlig opptrapping. Mer enn 60 palestinere, de fleste sivile, har blitt drept i israelske aksjoner mot nordlige deler av Gaza.

Selv om Israel har en legitim rett til selvforsvar, må de israelske tiltakene stå i forhold til den faktiske trusselen og være innenfor folkerettens rammer. Samtidig må de palestinske myndighetene ta full kontroll over det samme området og forhindre at det skytes raketter mot Israel derfra.

Jeg opplever situasjonen som fastlåst. Daglig skapes nye fakta på bakken som vanskeliggjør en to-statsløsning. Til tross for sterke protester fra det internasjonale samfunnet, fortsetter Israel byggingen av muren på okkupert palestinsk land.

Jeg forstår israelernes bekymring over sikkerhetssituasjonen. Muren kan bidra til å hindre terrorangrep. Men vi kan ikke akseptere at muren bygges på okkupert land. Et helt sentralt prinsipp må være at tiltak mot terror er i samsvar med folkeretten.

Den israelske regjeringens beslutning om å bygge ytterligere 2.300 nye boenheter i bosettingene på Vestbredden, er også svært bekymringsfull.

Utbygging av israelske bosettinger på okkupert land strider mot folkeretten og mot 'Veikartet for fred', som Israel har forpliktet seg til.

De tendenser vi har sett til politisk å anerkjenne disse nye bosettingene, må ikke få vinne frem. Her er norske synspunkter helt i tråd med EUs holdning.

Heller ikke utviklingen på palestinsk side gir grunnlag for optimisme. Det palestinske lederskapet er i dag kjennetegnet av indre splid og handlingslammelse.

Palestinske myndigheter har også forpliktelser i henhold til Veikartet. De må gjøre mer når det gjelder terrorbekjempelse og økonomiske og politiske reformer.

Selv om man tok et skritt i riktig retning da de 16 sikkerhetsstyrkene nylig ble omorganisert til tre hovedstyrker, er det grunn til å frykte at disse endringene kun er overfladiske. To av de tre styrkene rapporterer fremdeles til President Arafat i stedet for til Innenriksministeren, slik Veikartet og det internasjonale samfunnet har krevet.

President Arafat og den palestinske regjeringen er palestinernes lovlig valgte representanter. Det er derfor totalt uakseptabelt at den israelske regjering med jevne mellomrom uttaler at Israel når som helst kan fjerne Arafat. Men som øverste leder bærer Arafat et betydelig ansvar for at det palestinske lederskapet har vært handlingslammet og ikke har fått nødvendige reformer på plass.

Det er nå viktig at det avholdes valg i Det palestinske området for å gi et palestinsk lederskap styrket legitimitet. Lokalvalgene skal etter planen følges av valg til parlament og president. Vi støtter fullt opp om denne prosessen.

Statsminister Sharons plan for tilbaketrekning fra bosettingene i Gaza og fire bosettinger på Vestbredden, kan imidlertid bidra til å snu den negative utviklingen. Forutsetningen er at tilbaketrekningen skjer i tråd med Veikartet, slik at det blir et første skritt på vei mot en to-statsløsning.

Stopper tilbaketrekningen opp etter Gaza og de fire bosettingene i nord, kan vi få en enhet som ikke er bærekraftig og som følgelig vil være en evig kilde til ny uro.

Dette innebærer blant annet at bosetterne fra Gaza ikke må overføres til Vestbredden. Tilbaketrekningen må være koordinert med De palestinske selvstyremyndigheter, og sluttstatusspørsmål som endelige grenser og flykningenes skjebne, må avgjøres i sluttstatus-forhandlinger mellom Israel og De palestinske selvstyremyndigheter.

Det er avgjørende at tilbaketrekningen skjer på en måte som bidrar til økonomisk vekst og politisk stabilitet i Gaza. Verdensbanken har påpekt at en tilbaketrekning i seg selv i utgangspunktet vil ha meget liten effekt på palestinsk økonomi og levestandard. Dersom iverksettelsen av planen skal ha en positiv effekt, må det innføres radikale lettelser i stengningsregimet på Vestbredden. Det palestinske områdes ytre grenser må åpnes for handel med Jordan og Egypt. Et rimelig høyt antall palestinske arbeidstakere må fortsatt kunne arbeide i Israel. Det må innføres nye og effektive ordninger for varetransport. Måten verdiene i bosettingene blir overført til palestinerne på, er også et nøkkelspørsmål.

Som leder i koordineringsgruppen for bistanden til Det palestinske området, er jeg vitne til at det blir stadig vanskeligere å mobilisere giverlandene. Det stilles spørsmål ved hvorfor det internasjonale samfunnet skal bære omkostningene ved den israelske okkupasjonen. Spørsmålet er berettiget.

Også på Vest-Balkan er det nødvendig å videreføre et omfattende internasjonalt engasjement. Mye arbeid gjenstår før vi kan si at vi har lykket. Vi er langt fra målsettingen om stabile, velfungerende demokratiske samfunn der alle befolkningsgrupper kan kjenne seg trygge. Vi står overfor en rekke problemer blant annet knyttet til svake statsinstitusjoner, økonomisk tilbakegang, organisert kriminalitet og uansvarlig politisk lederskap.

Muligens har noe av dette kunnet utvikle seg fordi den internasjonale oppmerksomheten de siste tre årene har vært rettet mot andre problemområder, som Afghanistan og Irak. Skal Balkan-regionen utvikle seg i retning av stabilitet og virkelig demokrati, er det nødvendig at vi støtter opp under reformkreftene og spesielt dem som ser at løsningen ligger i etnisk mangfold.

Som ledd i Norges formannskap i Europarådet, besøkte jeg dette området for noen få uker siden. Det slo meg at selv om det er lyspunkter, så gjenstår mye, ikke minst når det gjelder økonomisk utvikling og oppbygging av levedyktige politiske strukturer.

I Bosnia-Hercegovina er vi på rett vei gjennom et tett og nært samarbeid mellom NATO, EU, FN og OSSE. I Sarajevo merket jeg en utbredt positiv holdning til utviklingen i landet blant både internasjonale og bosniske samtalepartnere. Det er konsensus i Bosnia-Hercegovina om målsettingen om euro-atlantisk integrasjon. EUs stabiliserings- og assosieringsprosess bidrar til å styrke reformarbeidet og er et positivt bidrag til stabilisering og utvikling i landet. Ikke desto mindre gjenstår store utfordringer. Landets medlemskap i 'Partnerskap for Fred' (PfP) hindres fortsatt av sviktende samarbeid mellom bosnisk-serbiske myndigheter og Jugoslavia-domstolen.

Situasjonen i Kosovo og Serbia-Montenegro er langt mindre oppløftende.

Serbia-Montenegro rammes av innenrikspolitisk turbulens og en kraftig polarisering mellom reform- og euro-atlantisk-orienterte krefter på den ene siden, og ekstreme nasjonalistiske reform-motstandere på den andre. Dette har bl.a. ført til stagnasjon i reformprosessen og tapt tid i forhold til økonomisk utvikling. Heller ikke Serbia-Montenegro vil kunne oppnå medlemskap i PfP før det utvises en annen og større vilje til konkret samarbeid med Jugoslavia-domstolen.

I Kosovo er det langt frem. Det fikk vi erfare til fulle med urolighetene i mars. Dette var en vekker for det internasjonale samfunnet. Det har skapt ny oppmerksomhet om de problemene vi står overfor i Kosovo. Så langt har nok det massive internasjonale nærværet på bakken sendt signaler om at Kosovo har vært langt høyere på den internasjonale dagsorden enn det som reelt har vært tilfellet.

I juni neste år skal det foretas en evaluering av arbeidet med å gjennomføre europeiske standarder i Kosovo. Uansett hva resultatet av denne evalueringen blir, har nok det kosovoalbanske flertallet en oppfatning av at dette skal være startskuddet for å diskutere Kosovos uavhengighet. Men både det serbiske mindretallet og myndighetene i Beograd mener at det må finnes en løsning som ikke medfører et uavhengig Kosovo. Disse problemstillingene vil komme for fullt neste sommer, og da må det internasjonale samfunnet være forberedt på å møte dem.

Uroen i mars avdekket dårlig koordinering mellom de ulike internasjonale aktører. Det vil være viktig å få på plass en helhetlig internasjonal tilnærming i forbindelse med neste års planlagte status-forhandlinger. Dette har nå både FN og EU innsett. Jeg har håp om at det vil la seg gjøre. Jeg vil i den sammenheng gjerne løfte fram den rapporten ambassadør Kai Eide, på oppdrag av FNs generalsekretær, har laget om Kosovo. Den gir et godt bilde av de utfordringene vi står overfor, og er et nyttig utgangspunkt for det videre arbeidet. Dette vil han sikkert redegjøre for i sitt foredrag til Oslo Militære Samfund senere denne høsten.

Den NATO-ledete militære styrken vil fortsatt være avgjørende for stabiliteten i Kosovo. KFOR-styrken vil da også forbli i lang tid fremover.

Det samme vil de norske bidragene. Den norske helikopterenheten vi nå har i Kosovo er et klart bevis på at vi er beredt til å bidra. Det skjer i likhet med våre øvrige allierte, og så lenge det er nødvendig.

Jeg vil gjerne gi honnør til den norske KFOR-styrken. Den bidro på en fremragende måte til å dempe urolighetene i mars. Den har da også fått mye ros fra både NATOs sivile og militære ledere. Med rette.

EU vil fra årsskiftet overta ledelsen av den militære operasjonen i Bosnia-Hercegovina fra NATO. Dette vil være EUs største militære operasjon noensinne. Den viser EUs vilje til å ta ansvar. Norge støtter en slik overføring og vi vil selv bidra militært til den nye EU-operasjonen.

På denne måten bidrar vi også til mer jevnbyrdige transatlantiske forbindelser, og dette er både i Europas og USAs interesse.

Det pågår nå et planmessig arbeid i EU med å videreutvikle den felles sikkerhets- og forsvarspolitikken. De politiske og militære strukturene er nå langt på vei på plass. Hovedtyngden av arbeidet går nå ut på å skaffe til veie militære ressurser og planlegge for operasjonen i Bosnia-Hercegovina fra årsskiftet.

I den senere tid har det vært mye oppmerksomhet rundt EUs arbeid med å opprette såkalte stridsgrupper. Disse er blant annet tenkt å støtte FNs operasjoner, med vekt på Afrika.

På denne måten ønsker EU å bidra til å styrke FNs evne til krisehåndtering.

Det er interessant – og gledelig - at det er et ønske fra flere EU-land om å trekke Norge med. Det må være tillatt for en tidligere partileder i Høyre å si at med vår aktive støtte til EUs ambisjoner på det sikkerhets- og forsvarspolitiske området, tilsier det at vi i utgangspunktet bør stille oss positive til denne typen anmodninger.

En eventuell deltakelse i EUs stridsgrupper vil være i tråd med vårt ønske om å bidra til utviklingen av EUs forsvars- og sikkerhetspolitikk. Men regjeringen kan først gjøre en endelig vurdering av dette når vi har større klarhet i hva slags styrker og hva slags oppgaver det er snakk om. Regjeringen vil naturligvis konsultere Stortinget i dette spørsmålet.

Jeg sa i starten av foredraget at Norge befinner seg i et fredelig hjørne av Europa. Det er en privilegert posisjon. En slik posisjon forplikter. Den gir oss et særlig ansvar. Forsvar mot trusler som internasjonal terrorisme angår oss like sterkt som det angår de land og de uskyldige mennesker som er direkte rammet.

Vi trenger et solid transatlantisk samarbeid, vi trenger vern og sikkerhet i Irak, vi trenger å komme nærmere en løsning på Midtøsten-konflikten, og vi trenger å se flere positive utviklingstrekk på Vest-Balkan.

Nøkkelen til et godt transatlantisk forhold ligger i dag ikke bare i USA og Europa – men i arbeidet med alle utfordringene knyttet til global og regional sikkerhet rundt om i verden.